

Beszámoló a Brigetióban, Komárom/Szőny-Stadion út lelőhelyen a Nemzeti Kulturális Alap 207134/00307 azonosítójú támogatásával folytatott feltárások eredményeiről

A Komáromi Klapka György Múzeum és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara (ELTE BTK) Régészettudományi Intézete, Ókori Régészeti Tanszéke között 1992 óta zajló, Komárom Város Önkormányzata, valamint a Nemzeti Kulturális Alap által anyagilag finanszírozott együttműködésének 26. évében az alábbi ásatási eredmények születtek, a továbbiakban felsorolt munkatársak részvételének köszönhetően.

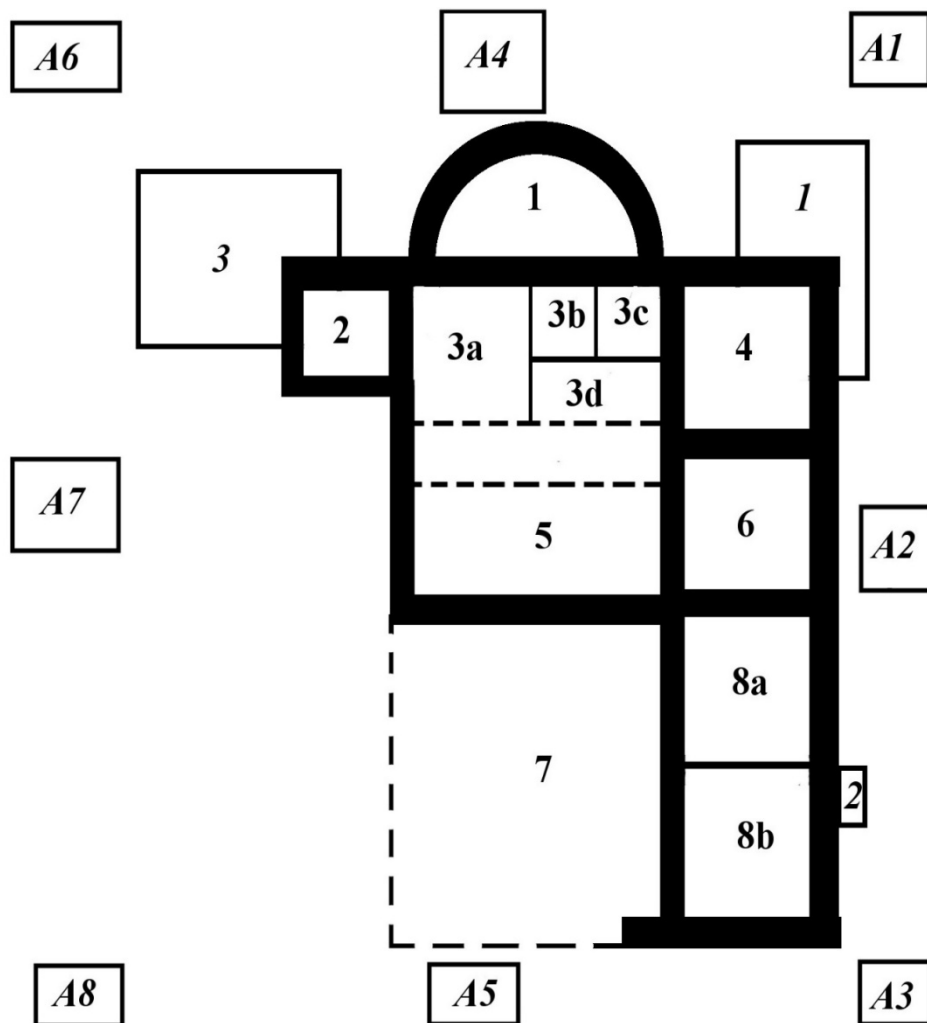
Ásatásvezetők: Borhy László akadémikus, régész, egyetemi tanár, az ELTE rektora, Számadó Emese régész, múzeumigazgató (Komáromi Klapka György Múzeum), dr. Bartus Dávid egyetemi adjunktus, intézetigazgató-helyettes (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Ókori Régészeti Tanszék).

Ásatásvezetői asszisztensek: Delbó Gabriella régész (Komáromi Klapka György Múzeum), dr. Sey Nikoletta tudományos munkatárs, Simon Bence tudományos segédmunkatárs, Kis Zita tudományos segédmunkatárs, Sáró Csilla tudományos segédmunkatárs, Johácz Szilvia PhD-ösztöndíjas (valamennyien ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Ókori Régészeti Tanszék).

Régészek: Hajdu Barbara, Süvegh Eszter, Benes Anita, Szabó Melinda, Rupnik László, Nagy Anna

Régészhallgatók: Papp Zsolt Tamás, Kertész Boglárka Teodóra, Hümpfner Dániel, Füstös András, Hege Fruzsina, Párkányi Bence, Kartali Zsanett, Szabó Alexandra, Ternovác Adél, Marsi Attila, Gergác Rebeka, Váczi Dávid, Almády László, Krén László, Tatár Iringó, Csordás Regina, Kapitány Regina, Török Dorottya, Horváth Ádám, Vincze Gergő, Kollerits Dalma, Havasi Dóra, Fenyvesi Bianka, Horváth Ádám, Horváth-Lukics Adrián, Mező Alexandra, Kerekes Dalma, Kelemen Zsófia Zsuzsanna, Madai Ágota, Klinga Flóra, Horváth Bianka, Olasz Rita

Szőny, Stadion út lelőhelyen a korábbi évek légi régészeti kutatásai alapján azonosított területen 2017. június 26-án kitzúztuk a feltárandó felület határait, mintegy 900 m²-es területen. A kitzúzott terület gépi humuszosítását 2017. június 29-én elvégeztük, majd július 3-án megkezdtuk a terület kézi bontását. A legfelső rétegekből nagy mennyiségű késő római érem került elő, valamint késő római mázas kerámia töredékek, illetve egy kis méretű bronz szárny (szobortöredék). Ezen kívül bélyeges téglákat is találtunk a humuszrétegben.

A feltárás első feladata a légi fotókon kirajzolódó apszisos épület (5. periódus) alapfalainak tisztázása és kibontása volt. A humuszosítás után a falak tetejét kitisztítottuk, és lehatároltuk az épület É-D-i, majd K-NY-i kiterjedését. Az épület falai a NY-i zónában nagyon jó állapotban maradtak meg, mintegy 1 méter széles, helyenként 2 méter mély, masszívan megépített kőfalak formájában, az épület K-i felében a falakat nagyrészt kiszedték, azonban a kiszedett falak árkai itt is jól követhetőek voltak. Az alapfalak kitisztítása után kirajzolódó alaprajz szerint az épületet helyiségekre osztottuk, a nyugati apszistól (1. helyiség) kelet felé az épület fő hajójának helyiségei a 3., 5., 7. helyiség lettek, az épület északi szárnyában található, azonos méretű négyzetes szobák a 4., 6., 8a. és 8b. helyiség nevet kapták.

Az épület délnyugati részén egy kis méretű, négyzet alakú helyiség található, ez a 2. számot kapta. Megjegyzendő, hogy a számozás nem végleges helyiségsszámozás, hanem több esetben a bontási egységeket jelöli, így a 8a és 8b helyiség külön helyiségek, a 3a,b,c,d és 5. helyiségek pedig valójában egy helyiséget alkotnak. Az épület helyiségeinek végleges számozása az épület teljes feltárása után lesz lehetséges.

Az épület alapfalainak kibontása után megkezdtek az egyes helyiségek bontását. Az apszisos épülethez tartozó padlószintet csak minimális mennyiségben találtunk az 1. és 6. helyiségekben, a többi részen a padlók elpusztultak a mezőgazdasági művelés következtében, mivel az épület eredeti járószintje a jelenlegi művelési szinthez nagyon közel helyezkedett el. A helyiségekben nagy mennyiségű tetőomladékot találtunk, amelyben Valentinianus-kori bélyeges téglák (Terentius és Frigeridus dux nevével) kerültek elő, a korszakra jellemző mázas kerámia és érmek kíséretében. Mindezek alapján megállapítottuk, hogy az apszisos épület a Valentinianus-korban, minden valószínűség szerint a 370-es évek első éveiben épült meg. Az épületnek ebben a

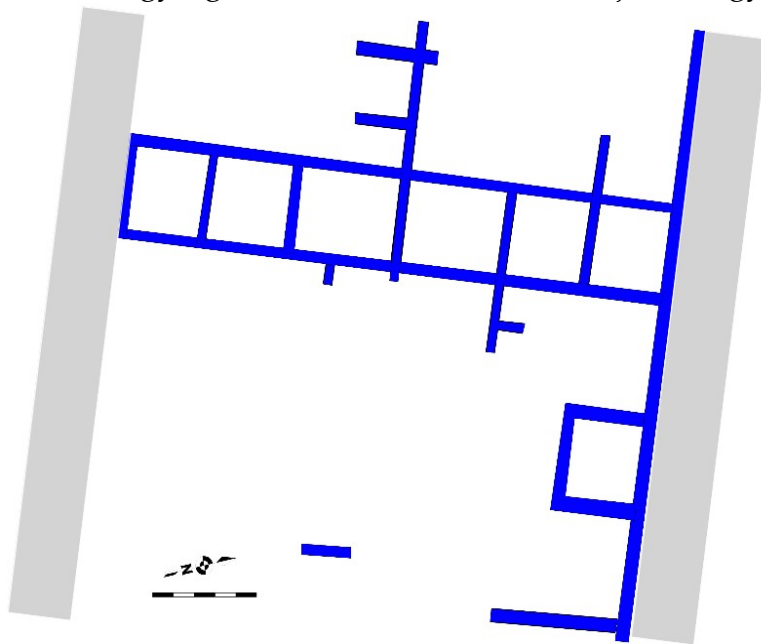
legkorábbi fázisában még nem volt padlófűtése, azt később, a 4. és 6. helyiségek közötti fal elbontása után építették a 3/5. helyiség középső és nyugati részére (6. periódus). Ekkor valószínűleg az épületnek már csak ezt a traktusát használták.

Az épület méretei (mintegy 600 m²) és alaprajza alapján valamilyen reprezentatív funkciót láthatott el, a késő római aulák sorába illeszthető, és kronológiája alapján nagy valószínűséggel ez az épület szolgálhatott helyéül a 375. november 17-én történt kvád követfogadásnak, ami I. Valentinianus császár halálával végződött. A Valentinianus-kor után az épületet átalakították, északi és keleti traktusait feladták és a középső, fűtéssel ellátott részt használták tovább, talán lakóépületként.

A késő római apszisos épület feltárása után megkezdtek a korábbi periódusok kiásását. Már a feltárás első napjaiban megfigyeltük, hogy az apszisos épület alatt több korábbi periódus is található, amelyek sem alaprajzilag, sem tájolásban nem illeszkednek az apszisos épülethez. A 4. periódus egy gyenge alapozással rendelkező, rossz minőségű falakból álló épület volt, amit csak néhány helyen, a 3. és 1. helyiségek alatt találtunk meg. Ez minden bizonnyal a katonaváros kiürítése után, a 4. század első évtizedei és a Valentinianus-kor között épült, funkciója ismeretlen. A 3. periódus masszívabb falakkal rendelkezett, tájolása hasonló volt az 5. periódus apszisos épületéhez, aminek padlója egyébként a 6. helyiségben a 3. periódus egyik visszabontott falának tetejére volt építve. Ehhez a periódushoz egyelőre további keltező adataink nincsenek, a 3. periódus falait 2., 4. és 6. helyiségek alatt, valamint az apszisos épülettől nyugatra találtuk meg.

A késő római falak és épületrészek feltárása után a feltárás második felében elértünk a 2. periódushoz, ami a legiotábor periódusának felel meg. Az apszisos épület tájolásától kissé kelet felé elforgatva egy nagy méretű, legalább 20 helyiségből álló, téglalap alaprajzú épület került elő, ami jelenlegi ismereteink szerint legalább 700 m² nagyságú, de feltételezhetően ennél jóval nagyobb volt.

Az épület falait a későbbi építkezések során visszabontották, helyenként teljesen kitermelték, azonban az egyes helyiségek terrazzo padlói több esetben teljesen intakt állapotban maradtak meg. Ezek feltárására az 1. és 3. szondákat nyitottuk meg, valamint az apszisos épület 1., 3., és 6. helyisége alatt is folytattuk a 2. periódus feltárását. Az épület falai vegyes kő és téglalapozásúak voltak, a felmenő falak pedig

vályogtégglákból készültek.

Az épület helyiségei szabályos elrendezésű, négyzetes alaprajzúak voltak. A legjobb állapotban a 3. szondában sikerült feltárnunk a 2. periódus egyik helyiségét, aminek északi fala, valamint keleti és nyugati falainak kisebb szakaszai megmaradtak, sőt az északi és nyugati falon in situ falfestmények is találhatóak. Ezen kívül nagy mennyiségű falfestmény és stukkó omladékát tártuk fel ebben a helyiségben, aminek északnyugati lépcsős bejárata is előkerült. Az előkerült falfestményeket és stukkókat ideiglenes konzerváltuk és felszedtük, egyes nagy kiterjedésű freskókat és a falon álló falfestményeket pedig a helyszínen hagytunk visszatemetésre.

A feltárás során előkerült legkorábbi, 1. periódus egy masszív, fekete égérsréteg formájában jelentkezett a feltárás több pontján, a 2. periódus padlószintjei alatt. Ennek a korai periódusnak a keltezése és értelmezése további kutatásokat igényel.

Miután kiderült, hogy a Limes világörökségi helyszínei között kiemelt szerepet játszó Brigetióban a fejlesztések nem az előzetesen eltervezett helyszínen, hanem ezen az ásatáson valósulnak meg, földmunkagéppel nyolc darab szondát (A1-A8) nyitottunk. A legfontosabb eredményeket az A1, A4 és A6 szondákban értük el. Az A1 és A6 szondákban megtaláltuk a 2. periódus épületének északi és déli zárófalait, valamint az épületet lehatároló K-Ny-i útszakaszokat. Az A4 szondában a 2. periódus további falait tártuk fel, ennek megfelelően az épület nyugati irányban tovább folytatódott.

A feltárás során a területet a hagyományos régészeti dokumentáció eszközei mellett egy DJI Phantom 4 típusú drónnal folyamatosan fotóztuk és videóztuk, valamint a feltárás fotó 3D feldolgozását is megkezdjük. A hagyományos ásatási

napló mellett a feltárást minden nap videonaplóban rögzítettük, összesen mintegy 8 órányi hang és képanyagot készítve.

A feltárás végén a terület nehezen megközelíthető részeit, illetve a sérülékeny épületelemeket kézzel visszatemettük, majd a fennmaradó részen munkagéppel végeztük el a visszatemetést. A visszatemetés előtt a feltárás teljes területét geotextíliával takartuk be. A téliesítést követően megkezdtük a feltárás feldolgozását és kiértékelését, valamint a jövő évi ásítás tervezését és előkészítését.

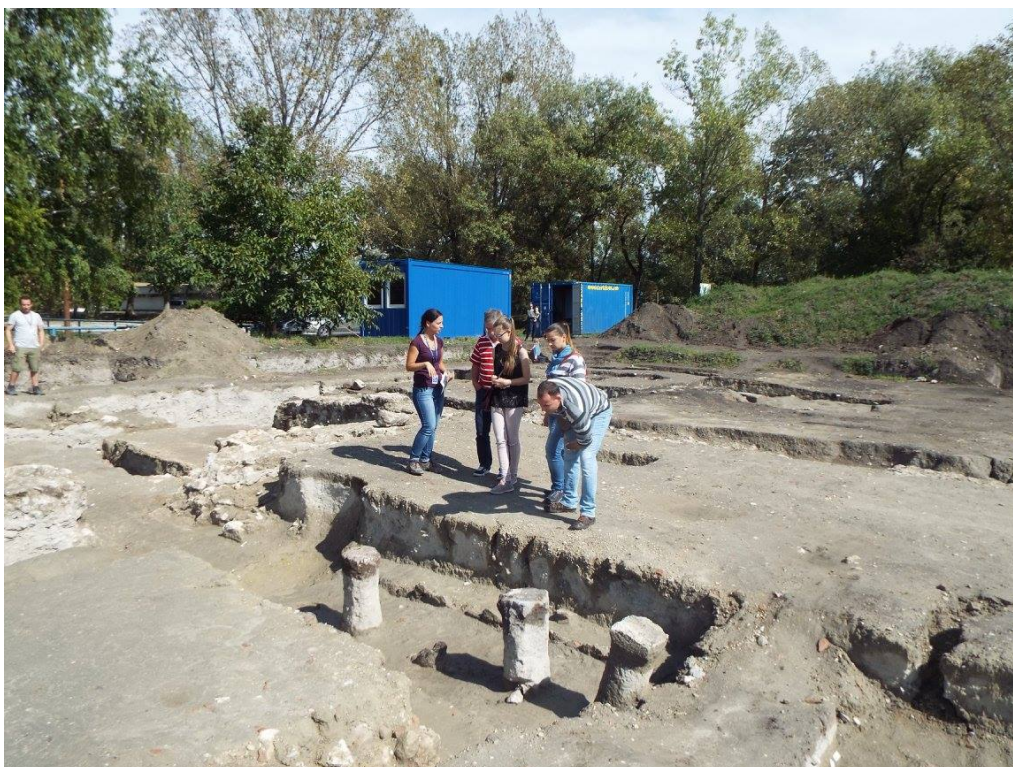
A feltárási terület gépi visszatemetése október végén valósult meg.

2017. július 26-án és szeptember 16-án nyílt napot tartottunk az ásításon. Az első alkalommal 160 fő, a másodikkal (a Kulturális Örökség Napjai keretében) 110 fő látogatta meg az ásítást. Rajtuk kívül több 10 iskolai csoportot, 250 fővel és egyéb csoportot, valamint egyéni érdeklődőket is fogadtunk az ásítási időszakban.

**Nyílt Nap a legiotáborban: 2017. 07. 26.-án, 15 órától
(Az ásatást bemutatják az ásatásvezető régészek: Prof.Dr. Borhy László
akadémikus, az ELTE rektora, dr. Bartus Dávid adjunktus, az ELTE
Régészettudományi Intézet igazgató-helyettese és Szamadó Emese
múzeumigazgató)**

**Nyílt nap a Legiotáborban, 2017. 09. 16-án, 9-17 óráig (Kulturális Örökség Napjai)
Az ásatást bemutatják: Számadó Emese múzeumigazgató és Delbó Gabriella régész**

Livestream a Nyílt napról (2017. 07. 26.), megtekinthető a Múzeum face book oldalán: (<https://www.facebook.com/kgym.komarom/>)

2017. szeptember 15-én a Múzeum face book oldalán közzétett video a feltárásról (<https://www.facebook.com/kgym.komarom/>)

INTERNETES NEGJELENÉSEK

<https://www.kemma.hu/kozelet/helyi-kozelet/nyilt-nap-brigetio-komarom-szony-838641/>

<http://www.oroksegnapok.hu/rendezvenyek/3459>

<http://www.komaromtv.hu/video-nelkuli-hirek/friss-hirek/2017/09/18/nyilt-nap-az-okori-legiotaborban/>

<https://www.elte.hu/content/nyilt-nap-a-legiotaborban.e.8975>

<http://sziaikomarov.sk/nyilt-nap-a-legiotaborban/>

<https://www.facebook.com/asonyomon/photos/a.1662258773840885.1073741853.320923441307765/1662259927174103/?type=3&theater>

<https://www.facebook.com/asonyomon/photos/pb.320923441307765.-2207520000.1498800700./1573630349370395/?type=3&theater>

<https://www.teol.hu/cimke/brigetio/>

https://www.facebook.com/pg/kgym.komarom/photos/?tab=album&album_id=881775035303017

https://www.facebook.com/pg/komaromvaros.hivatalosoldala/photos/?tab=album&album_id=1358462787586184

<https://www.facebook.com/kgym.komarom/posts/531461263667731>

<http://www.komarom.hu/hir.php?hirid=4299>

<https://www.kemma.hu/24-ora/programajanlo-es-traffi-748731/>

http://www.sikerado.hu/tudomany/2017/09/13/Nyilt_nap_a_brigetioi_legiotaborban

<http://hunhirado.hu/?r=12&c=6517>

<http://komaromhirado.hu/iropalca-es-keramiaedeny-is-elokerult-ujabb-paratlan-kincsek-az-asatason>

<http://www.komaromtv.hu/videos-hirek/kronika/2017/09/22/nyilt-nap-a-legiotaborban/>

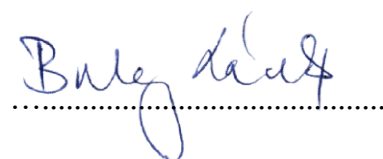
http://www.kutatokejszakaja.hu/2017/esemenynaptar/esemeny.php?id=6768&menu_id=4

Tudományos eredmények összefoglalása

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Komáromi Klapka György Múzeum által 2017. július 3. és 2017. október 31. között Brigetio/ Komárom-Szőny, Stadion út lelőhelyen végzett régészeti feltárás elsődleges célja a korábban légi felvételen azonosított, feltehetőleg késő római apszisos épület feltárása volt. Mivel a brigetioi legiotábor – Magyarország egyik legfontosabb római kori lelőhelye – nagyon kis mértékben kutatott, ezért a feltárás másik fő célja az apszisos épület alatt elhelyezkedő, korábbi táborperiódusok megfigyelése és tisztázása volt.

A feltárás során összesen 6 különböző periódust sikerült elkülönítenünk. Az 1. periódus a tábor alapításához kapcsolható, és a Kr. u. 2. század elejére keltezhető, nagyrészt fekete, égett réteg formájában jelentkezett. A 2. periódus a tábor fő periódusa, egy legalább 20 helyiségből álló, minimum 700 m² nagyságú épületet sikerült feltárnunk, helyenként álló falakkal, in situ falfestményekkel a falakon, valamint több terrazzopadlóval. A 3.-4. periódus a 4. század első felére keltezhető, amikor a szomszédos katonavárosból a táborba költöznek, és a korábbi táborépületek helyére hevenyészett házakat építenek. Az 5. periódus a bélyeges téglák (Terentius és Frigeridus dux) alapján a 370-es évek elején épült, masszív kőfalai a legtöbb helyen teljes egészében megmaradtak. A reprezentatív apszisos épület császári fogadóhelyiségként is funkcionálhatott, valószínűleg itt kerülhetett sor 375. november 17-én a kvád követek és I. Valentinianus találkozójára, ami a császár halálával végződött. A 6. periódusban az épület egy részét feladják, padlófűtést alakítanak ki benne és valószínűleg lakóépületként használják a római kor végéig.

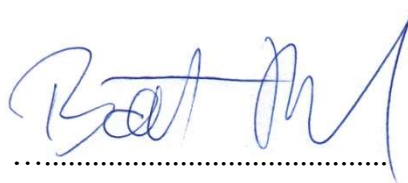
A 2017. évi feltárások a Brigetio legiotáborában mindeddig elvégzett legnagyobb felületű és legtöbb információt nyújtó régészeti kutatások voltak, amelyek rendkívül fontos információkkal szolgálnak a tábor teljes történetére vonatkozóan az alapítástól a római kor végéig.

Prof. Borhy László akadémikus
intézetigazgató, tanszékvezető egyetemi tanár
az ELTE BTK rektora

Számadó Emese
múzeumigazgató
Komáromi Klapka György Múzeum

Dr. Bartus Dávid
egyetemi adjunktus, igazgatóhelyettes